

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Босого Олександра Михайловича
«Соціалізація молодіжної статеві-вікової групи в українському
традиційному суспільстві XIX – першої чверті XX століття»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Дисертаційне дослідження Босого Олександра Михайловича присвячене актуальній та малодослідженій проблемі історико-педагогічної науки – соціалізації молодіжної статеві-вікової групи в українському традиційному суспільстві XIX – першої чверті XX століття. У сучасних умовах переосмислення національної освітньої традиції, посилення уваги до культурно-історичних витоків української педагогіки, етнопедagogіки, народної культури та механізмів міжпоколіннєвої трансляції соціального досвіду обрана тема є своєчасною, суспільно значущою й науково перспективною.

Сучасний розвиток історико-педагогічної науки характеризується посиленням інтересу до вивчення соціокультурних чинників виховання особистості, ролі традиційного середовища у формуванні моральних норм, статеві-рольової поведінки, ціннісних орієнтацій та моделей соціальної взаємодії молоді. У цьому контексті дисертація О. М. Босого набуває особливої ваги, оскільки автор звертається до комплексного аналізу механізмів соціалізації української молоді в межах традиційної культури, розглядаючи народну педагогіку не лише як систему виховних впливів, а як цілісний культурно-історичний феномен.

Автор переконливо обґрунтовує актуальність теми, акцентуючи увагу на тому, що в сучасній історико-педагогічній науці проблема соціалізації молодіжної статеві-вікової групи в українському традиційному суспільстві досліджена фрагментарно та не стала предметом цілісного наукового аналізу. Особливо цінним є прагнення дисертанта розглянути соціалізацію молоді крізь призму статеві-вікової стратифікації, системи звичаєвих норм, морально-етичних регуляторів, традиційних молодіжних громад та етнокультурних практик.

Позитивне враження справляє широка джерельна база дослідження. Автор опрацював значний масив етнографічних, історичних, архівних, фольклорних та історико-педагогічних джерел, значна частина яких уперше системно залучається до історико-педагогічного аналізу. Важливо, що дисертант використовує не лише наукові праці сучасних дослідників, а й класичні етнографічні матеріали XIX – початку XX століття, зокрема праці П. Чубинського, Ф. Вовка, І. Трусевича та інших дослідників української традиційної культури. Це значно посилює наукову достовірність роботи та її історико-культурну цінність.

На особливу увагу заслуговує методологічний апарат дослідження. Автор демонструє достатній рівень володіння методологією історико-

педагогічного дослідження, використовуючи комплекс загальнонаукових і спеціально-історичних методів: історико-ретроспективний, історико-порівняльний, історико-структурний, наративний та компаративний методи. Доцільним і методично виправданим є поєднання історико-педагогічного аналізу з етнографічним і соціокультурним підходами, що дозволило автору комплексно осмислити процес соціалізації молоді у традиційному суспільстві.

Важливою перевагою дисертації є її концептуальна цілісність. Автор не обмежується описом окремих звичаїв чи форм молодіжного життя, а прагне відтворити цілісну систему соціалізації української молоді, у межах якої поєднувалися родинне виховання, молодіжні громади, трудова діяльність, обрядовість, морально-етичні норми, гендерні ролі та система народного контролю за поведінкою молоді. У роботі переконливо доведено, що традиційне українське суспільство мало сформовані механізми соціального регулювання та виховання молодого покоління, які забезпечували передачу культурного досвіду та інтеграцію молоді в суспільне життя.

Безперечною науковою цінністю дослідження є аналіз молодіжних громад як важливого інституту соціалізації української молоді. Автор детально характеризує структуру, функції, морально-етичні засади діяльності парубочих і дівочих громад, розкриває їх роль у підготовці молоді до сімейного життя, формуванні статево-рольової поведінки, трудових навичок, відповідальності та моральної культури. Особливо важливим є висновок автора про те, що молодіжні громади виступали своєрідним механізмом суспільної саморегуляції та неформальної педагогічної взаємодії.

Позитивно характеризує дисертацію і прагнення автора здійснити міждисциплінарне осмислення проблеми. У роботі простежується органічне поєднання історико-педагогічного, етнопедагогічного, культурологічного, соціологічного та антропологічного підходів. Аналізуючи процес соціалізації молоді, дисертант звертається до теоретичних положень символічного інтеракціонізму, гуманістичної психології, структурного функціоналізму та соціально-психологічних концепцій розвитку особистості. Це свідчить про намагання автора розглядати традиційну народну педагогіку не ізольовано, а в ширшому контексті розвитку світової гуманітарної думки.

Суттєвим досягненням дисертації є введення до наукового обігу значної кількості етнографічного матеріалу, який ілюструє механізми морального регулювання поведінки молоді, традиції колективного дозвілля, трудової взаємодопомоги, формування гендерних ролей та соціального контролю в українському традиційному суспільстві. Автор переконливо показує, що народна педагогіка функціонувала не лише через родинне виховання, а й через колективні форми соціального впливу, систему громадської думки, обрядовість і звичаєве право.

Схвальної оцінки заслуговує й наукова новизна роботи. Автором здійснено цілісний історико-педагогічний аналіз процесу соціалізації молоді з урахуванням статеві-вікової стратифікації українського традиційного суспільства, уточнено категоріальну структуру процесу соціалізації, визначено особливості функціонування молодіжних громад, роль суб'єктів соціалізації та специфіку міжстатевої взаємодії молоді

Разом із тим, попри загальну позитивну оцінку дисертації, робота містить окремі дискусійні положення та недоліки.

1. Аналізуючи процес соціалізації молоді, автор значною мірою спирається на етнографічні матеріали, що супроводжується описовістю викладу етнографічного матеріалу, центральних та західних регіонів України, тоді як особливості соціалізаційних практик у південних і східних регіонах висвітлено менш ґрунтовно. Це частково пояснюється обмеженістю джерельної бази, про що зазначає сам дисертант, однак регіональний компаративний аспект міг би бути розкритий ширше.

2. Певної конкретизації потребує поняттєво-категоріальний апарат дослідження. У роботі поняття «соціалізація», «виховання», «народна педагогіка», «етнопедагогіка» та «традиційна культура» подекуди використовуються без достатнього розмежування, що ускладнює чітке окреслення меж досліджуваного феномену.

3. У дисертації недостатньо представлено порівняльний аналіз українських традицій соціалізації молоді з аналогічними процесами в інших слов'янських або європейських культурах. Розширення компаративного контексту сприяло б глибшому осмисленню специфіки української народно-педагогічної традиції.

4. У тексті роботи трапляються окремі редакційні та стилістичні недоліки: надмірне цитування етнографічних джерел, повтори окремих положень, перевантаження тексту фактологічним матеріалом, а також окремі технічні неточності оформлення посилань і бібліографічного опису джерел

5. У роботі недостатньо чітко простежено механізми актуалізації історико-педагогічного досвіду традиційного суспільства в умовах сучасного освітнього простору. Було б доцільно ширше окреслити можливості використання ідей народної педагогіки та традиційних механізмів соціалізації молоді у сучасній виховній практиці.

Висловлені зауваження не знижують загальної наукової цінності та значущості дисертації. Робота Босого Олександра Михайловича є самостійним завершеним історико-педагогічним дослідженням, виконаним на актуальну тему, характеризується належним рівнем наукової аргументованості, містить елементи наукової новизни та має вагоме значення для розвитку історії педагогіки, етнопедагогіки та історико-педагогічної науки загалом.

Дисертація «Соціалізація молодіжної статево-вікової групи в українському традиційному суспільстві XIX – першої чверті XX століття» відповідає вимогам, установленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітніх наук

Центральноукраїнського
державного університету

імені Володимира Винниченка

Н.С. Савченко